

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ**

Збірник наукових статей

ЛЬВІВ - 2023

УДК 37.041:811

ББК 81.2р.

А 43

*Рекомендовано Вченою радою факультету № 2 ІПФПНП ЛьвДУВС
(протокол № 7 від 13.12.2023)*

Рецензенти:

Оленюк О.В., доцент кафедри англійської філології факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка кандидат філологічних наук, доцент

Андрусішин Р.М., заступник декана факультету №2 ІПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук

А 43 Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: Збірник наукових статей / Укладач: Л.І. Кузьо. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 131 с.

У збірнику акцентовано увагу на методичних аспектах, спрямованих на розвиток мовної культури як стратегічного засобу забезпечення лінгвістичної безпеки держави; формуванні іншомовної компетентності правоохоронців України, враховуючи сучасні виклики та потреби; міжкультурній іншомовній компетентності загалом, що стає ключовою у навчальному процесі. Увага приділена організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти, використанню інноваційних форм та методів навчання мов. Досліджено використання онлайн-навчання як альтернативної форми традиційного навчання, його переваги та виклики. Окремі дослідження присвячені викликам та можливостям, які виникають у зв'язку із сучасними умовами навчання мов, зокрема у мультикультурному аспекті, підкреслюючи важливість розуміння різноманітності культур у процесі вивчення та використання мов.

**УДК 37.041:811
ББК 81.2р.**

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2023

3. Nazifah I. Applying authentic texts to improve students' reading comprehension skill. Thesis. 2016. 71 p.
4. Ruiz L.-P., Molinero C.-S. Benefits of using authentic materials in an EST class. pp. 183-192. URL: <https://dialnet.unirioja.es>
5. Загородня О., Лугова Т., Михайлюк М. Автентичний текст – невід’ємний компонент формування комунікативної іншомовної компетенції студентів закладів вищої освіти. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Том 19. № 1. 2021. С. 211-220.
6. Нипадимка А., Сарновська Н. Роль автентичних текстів в навчанні іноземним мовам майбутніх фахівців-міжнародників. *Молодий вчений*. № 4.1 (31.1). 2016. С. 84-87.

Оксана КЛЯК

кандидат філологічних наук

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОРАТОРСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Анотація. У статті проаналізовано специфіку та місце ораторської (риторичної) майстерності у структурі мовнокомунікативної підготовки майбутнього фахівця. Визначено вимоги, завдяки дотриманню яких забезпечується мовленнєва професійна комунікація. З’ясовано сутність ораторської майстерності (красномовства), описано ті види красномовства, якими повинні оволодіти здобувачі вищої освіти у процесі навчання в університеті, зокрема академічне, суспільно-політичне, суспільно-побутове, юридичне, дипломатичне тощо. Окреслено специфічні принципи, на основі яких відбувається формування риторичної компетенції майбутніх фахівців. Визначено, що належний рівень

ораторської майстерності дає змогу розвивати й певні ділові якості, долати комунікативні бар'єри, оволодіти навичками вербального і невербального спілкування, самопрезентації, публічного виступу.

Ключові слова: *мовнокомунікативна компетенція, ораторська (риторична) майстерність, красномовство, професійна підготовка.*

Abstract. The article analyzes the specificity and place of oratorical (rhetorical) skills in the structure of linguistic and communicative training of the future specialist. The requirements, due to the observance of which professional speech communication is ensured, are defined and the essence of oratorical skill (eloquence) is clarified. The types of eloquence that students of higher education must master in the process of studying at the university are described, including academic, social-political, everyday, legal, diplomatic, etc. Specific principles are outlined, based on which the rhetorical competence of future specialists is formed. It was determined that the proper level of public speaking skills makes it possible to develop certain business qualities, overcome communication barriers, and master the habits of verbal and non-verbal communication, self-presentation, and public speaking.

Keywords: *linguistic and communicative competence, oratory (rhetorical) skill, eloquence, professional training.*

Постановка проблеми. Сучасна система вітчизняної освіти зазнає значних змін у ХХІ столітті. Реформування усіх її галузей зумовлене, зокрема, трансформацією суспільства, його гуманізацією і гуманітаризацією, зміною ціннісних пріоритетів та орієнтирів, збільшенням обсягу інформаційних потоків, зростанням кількості фахівців, діяльність яких передбачає міжособистісну взаємодію. З цим пов'язана й низка новітніх вимог до сучасного випускника закладу вищої освіти: він не лише повинен досконало володіти своїм професійним інструментарієм, вільно орієнтуватися в тонкощах професійної діяльності, вміти реалізувати теоретичні знання з фаху у практичній роботі, бути відкритим до нових знань, інноваційних підходів, реагуючи на зміни ситуації на ринку, але й бути взірцевим комунікатором: уміти вести перемовини, бесіди й дискусії, переконувати

й скеровувати до дії, мотивувати й підтримувати словом, виступати перед аудиторією з доповідями і презентаціями тощо, раціонально, вдало й доречно використовуючи всі засоби вербального і невербального мовлення. Через це важливим у підготовці майбутнього фахівця є його мовнокомунікативна компетенція, зокрема оволодіння основами ораторської майстерності, що й визначає актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми вивчення законів риторики та особливостей риторичної майстерності неодноразово ставали об'єктом дослідження фахівців. Так, теоретичні засади риторики як науки та принципи ефективної ораторської діяльності обґрунтовано у працях С. Абрамовича, Н. Голуб, Л. Грицаєнко, З. Куньч, Л. Мацько, О. Мацько, В. Молдована, Г. Онуфрієнко, Г. Сагач, О. Щербакової тощо. Проблеми формування ораторської компетенції майбутніх фахівців розглядали Н. Загребельна, Т. Конівіцька, М. Костючик, Є. Ножина, О. Орлова, Е. Палихата тощо. Проте актуальним залишається питання з'ясування місця риторики в системі компетенцій майбутнього фахівця та способи її формування.

Метою статті є визначення місця ораторської (риторичної) майстерності в системі мовнокомунікативної підготовки фахівців та шляхів її формування.

Виклад основного матеріалу. Мовнокомунікативну компетенцію на сучасному етапі розвитку лінгвістики трактують як знання учасниками комунікації норм і правил сучасної української літературної мови і вміле використання їх у процесі створення усних і писемних висловлювань.

Проте деякі науковці, зокрема Т. Симоненко, термін «мовнокомунікативна компетенція» розуміють ширше, виділяючи в ній чотири складники: лінгвістичну, предметну, прагматичну, технологічну компетенції. Лінгвістична – це сукупність знань про структуру мовної системи, а також уміння оперувати цими знаннями у процесі професійної діяльності: аналізувати, зіставляти, групувати факти мови, використовувати методи відповідного лінгвістичного опису. Предметна компетенція – це наявність професійних знань у системі фахових дисциплін, а також уміння застосовувати їх у процесі комунікації. Прагматична компетенція –

це наявність знань про сутність та особливості комунікації, оволодіння потенціалом дидактичного дискурсу, орієнтація на аналіз характеру взаємодії комунікантів під час спілкування. Технологічна компетенція – це вміння чітко й виразно висловлювати думку, знати закони техніки мовлення: правильна постановка дихання, розвиток голосу, чіткої та зрозумілої дикції, нормативної орфоепії [1, с. 4].

Дослідники звертають увагу й на інші компоненти комунікативної компетенції: толерантність, комунікативність, упевненість у собі, адаптивність, тактовність, самовладання, організаторські здібності, цілеспрямованість, відповідальність тощо.

Усі ці складники безпосередньо впливають на професійне самовизначення спеціаліста з вищою освітою, що, на думку Н. Синягіної, виявляється в «реалізації людиною своїх індивідуальних особливостей, рис, якостей, здібностей і потенціалу; виборі «планки» для себе з того, що вимагає соціум, які диктує норми, стандарти, і ухваленні своєї мети, свого сенсу діяльності; визначенні своїх уже наявних особистісних якостей, що відповідають вимогам, нормам, цінностям; передбаченні своїх потенційних якостей, які відповідають вимогам, нормам, цінностям; проєктуванні власного розвитку, що передбачає і перегляд, і коригування, і постановку нової мети» [2, с. 28].

О. Орлова вважає, що мовленнєва професійна комунікація майбутнього фахівця забезпечується сукупністю вимог: 1) знаннями мовних норм, що стосуються усного мовлення; 2) уміннями послуговуватися позамовними (паралінгвістичними) засобами усномовленнєвої комунікації; 3) знаннями правил мовленнєвого етикету і культури спілкування; 4) знаннями й уміннями правильної побудови зв'язних текстів, зумовлених потребами професійної комунікації; 5) уміннями виголошувати професійну інформацію у процесі продукування власних висловлювань з використанням особистісного шарму (краса, статура, зачіска, одяг тощо) і усномовленнєвого забезпечення суб'єкта (бездоганне володіння мовленням, багатством і різноманітністю лексико-фразеологічного запасу тощо) [3, с. 86–87]. Власне дотримання цих вимог свідчить про оволодіння майбутнім

фахівцем ораторською (риторичною) майстерністю, або мистецтвом красномовства, а науковцям дає змогу робити висновок про тісний взаємозв'язок комунікативної та риторичної компетенцій, зазначаючи, що риторична компетенція – це комунікативна компетенція у поєднанні з творчим мисленням, риторичною культурою та ціннісними переконаннями особистості.

Ораторською майстерністю називають мистецтво публічного виступу, метою якого є надати інформацію, вплинути, переконати слухачів. Вона передбачає вміння будувати своє мовлення логічно й послідовно, ефектно й захопливо висловлюватися перед аудиторією, правильно репрезентувати й подавати себе, завойовуючи симпатії слухачів, розуміти мову тіла і жестів й досконало, доречно послуговуватися ними, вести полеміку, дебати (переконливо доводити тези чи спростовувати їх).

Ці вміння ґрунтуються на єдності раціональної (логосу), емоційної (пафосу) та етичної (етосу) складових. Основні етапи підготовки й виголошення промови репрезентовані в розділах риторики: 1) інвенції (з лат. *inventio* – винахід, вигадка) – винайдення задуму, формулювання намірів та гіпотези майбутнього виступу; систематизація знань про предмети чи явища, які стануть предметом промови; 2) диспозиції (лат. *dispositio* – розташовую, розміщую) – визначення набору положень у певній послідовності, за якої вони не суперечитимуть одне одному; 3) елокуції (лат. *eloquor* – висловлююсь, викладаю) – наповнення змісту, словесне вираження предмета спілкування з використанням тропів і риторичних фігур; 4) меморії (лат. *memoria* – пам'ять, згадка) – запам'ятовування змісту промови зі збереженням не лише фактичної інформації, а й образності, цікавих деталей; 5) акції (лат. *actio* – дія) – виголошення промови: мобілізація власних сил промовця, активізація уваги слухачів за допомогою не лише сили слова, а й зовнішнього вигляду оратора, його дикції, сили голосу, інтонування, невербальних засобів спілкування. Сутність красномовства полягає і «в дотриманні граматичної коректності, ясності й переконливості; у виборі лексем і фразеологізмів, що найбільш ефективно впливають на конкретну аудиторію; в різноманітності, винахідливості, дотепності, жвавості мовлення» [3, с. 87].

Здобувачі вищої освіти повинні опанувати не тільки особливості підготовки й виголошення промови, але й засвоїти різні види красномовства, у яких тією чи тією мірою реалізується їхня майбутня професійна діяльність. Так, здобуваючи освіту у виші, вони знайомляться з академічним красномовством – риторичною діяльністю викладача, науковця, який доводить до відома загалу результати дослідження, популяризує досягнення науки. До жанрів академічного красномовства належить наукова доповідь, повідомлення, наукова лекція, реферат, виступ на семінарському занятті, наукова дискусія, диспут, усна рецензія тощо. Спершу здобувачі вищої освіти знайомляться зі зразками академічного красномовства у виконанні досвідчених науковців, видатних представників минулого, а зрештою й самі пробують себе в цій ролі.

Невід’ємною частиною сучасного життя є суспільно-побутове красномовство – влучний, гострий або урочистий виступ з нагоди важливої події в особистому житті чи соціально значущих ситуацій. Це, наприклад, ювілейна промова, застільне слово, промова з нагоди пам’ятних подій, річниць, знаменних дат. Опанування цього виду красномовства дає змогу долучитись до традицій та звичаїв народу, відчувати себе частиною певної національної культури.

Активне залучення всіх членів суспільства до політичних процесів усередині країни зумовлює потребу в опануванні жанрів суспільно-політичного красномовства: політичної промови, доповіді, виступу, огляду, бесіди. Політичне красномовство пов’язане із розшаруванням суспільства, протиборством інтересів різноманітних партій, соціальних верств населення, воно вимагає особливої відповідальності від оратора, адже його слово стає засобом впливу, мобілізує до активності суспільні маси.

Частиною будь-якої професійної діяльності є дипломатичне красномовство – уміння досягнути бажаного результату за допомогою слова, аргументації, переконання та компромісу. Цей вид красномовства реалізується у промовах на міжнародних конференціях, зборах, засіданнях, зустрічах; промовах під час дипломатичних актів (угод, контактів, комюніке), візитів, прийомів, прощань тощо; дипломатичному листуванні. Дипломатичне красномовство презентує елітарний,

вишуканий рівень мовлення й вимагає строгого, неухильного дотримання норм і правил дипломатичного спілкування, які вже стали тими умовностями, що допомагають підтримувати процеси міждержавного спілкування.

Оволодіння технологіями та особливостями юридичного красномовства важливе як для фахівців-правників, так і для нефахівців, зокрема для підготовки виступу юристів, підсудного та цивільних осіб у процесі розгляду судової справи з позиції законодавства, для вироблення уміння орієнтуватися в правових аспектах підприємницької діяльності, для підготовки виступів в інтересах бізнесу, підвищення правосвідомості та правової культури трудового колективу.

Завданням педагогічного красномовства є формування уміння вести конструктивний, виважений діалог, здійснювати словесний вплив з метою поінформувати, довести, переконати, захопити ідеєю і врешті стати комунікативним лідером, забезпечивши таким чином встановлення оптимальних стосунків у колективі.

Ефективним у формуванні риторичної компетенції майбутніх фахівців, на думку Т. Конівіцької, крім системного, гуманістичного, особистісно орієнтованого, комунікативного, діяльнісного, компетентісного та контекстного підходів, є застосування положень низки специфічних принципів риторичної підготовки, зокрема:

1) *принципу історичності та науковості*, який дозволяє розглядати риторику в її історичному ракурсі, починаючи від зародження, розвитку її як науки й мистецтва протягом століть до сьогодні;

2) *принципу мисленнєво-мовленнєвої активності*, що передбачає насамперед усвідомлення важливості риторичної компетентності та комунікації для ефективної майбутньої професійної діяльності. Мисленнєво-мовленнєва діяльність сприяє кращому засвоєнню матеріалу і формуванню практичних навичок, зокрема через застосування інтерактивних методів навчання, «живого» спілкування, колективних, кооперативних, тренінгових, професійно ситуативних видів спілкування;

3) *принципу діалогічності*, адже діалог є однією з найважливіших форм професійної діяльності;

4) *принципу педагогічного партнерства*, що передбачає налагоджену взаємодію, суб'єкт-суб'єктні відносини: партнерство, співробітництво, співдружність;

5) *принципу рефлексивності* – індивідуально-особистісне усвідомлення та розроблення власних способів професійної діяльності, набуття осмисленої продуктивної активності у процесі самовдосконалення, передусім у посткомунікативній фазі риторичної діяльності;

6) *принципу креативного текстотворення* – продукування усних і писемних навчальних і професійно орієнтованих текстів різних стилів, публічних виступів тощо;

7) *принципу інтегрування риторичних і фахових знань* – урахування і забезпечення цілісності компонентів риторичної та професійної компетентностей, розвиток риторичних знань, умінь і навичок відповідно до професійного спрямування здобувачів вищої освіти та їхньої майбутньої професійної діяльності [4, с. 57–61].

Врахування усіх принципів є запорукою успішного формування риторичної майстерності майбутнього фахівця.

Висновки. Таким чином, ораторська (риторична) майстерність посідає вагомe місце в структурі професійної компетенції будь-якого фахівця. Риторична підготовка розвиває низку особистісно-ділових якостей, зокрема культуру мислення та мовлення, культуру поведінки, тобто те, що потрібно сучасній людині для досягнення успіху як у професійному плані, так і в особистому житті [5, с. 178]. Оволодіння риторичною майстерністю дає змогу майбутнім фахівцям подолати комунікативні бар'єри, сформувати оптимальне комунікативне середовище, оволодіти особливостями використання вербальних і невербальних засобів спілкування, засобами впливу на співрозмовника, навичками самопрезентації, публічного виступу тощо, що, своєю чергою, сприятиме успішності майбутньої професійної діяльності фахівця.

Список використаних джерел

1. Симоненко Т. В. Формування комунікативної мовнопрофесійної компетенції студентів філологічних факультетів: автореф. ... дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ, 2007. 20 с.
2. Синягіна Н. Ю. Психологічні особливості педагога додаткової освіти. *Дошкільник*. 2002. № 2. С. 28.
3. Орлова О. П. Формування публічного і міжособистісного красномовства у студентів-нефілологів. *Scientific and pedagogical intership «Pedagogy and psychology productive interaction in the educational process»*: Intership proceedings (Wloclawec, February 8 – March 19, 2021). Wloclawec, Republic of Poland: «Baltija Publishing», 2021. С. 85–89.
4. Конівіцька Т. Я. Формування риторичної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Львів, 2020. 343 с.
5. Янц Н. Риторична компетентність як складова професійної компетентності соціального педагога. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди»*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2014. Вип. 33. С. 174–183.

Любов КУЗЬО

кандидат психологічних наук, доцент

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

THE IMPACT OF TRAUMATIC EXPERIENCES ON STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENTS

Abstract. The article delves into the profound challenges faced by children growing up in war-ridden regions, highlighting the numerous traumas and intense stressors they